

dem inter atque Lusitaniam, qua disposita est Catholicae Ecclesiae in Lusitania iuridica quae dicitur ratio, itemque constituta compositio de rebus ad Catholicas Missiones pertinentibus in Lusitanis coloniis Capitis Viridis, Guineae, Angolae, Monzambici ac Timor.

POPLICOLA.

LIBRORUM RECENSIO

Prof. MARCO BERGAMINI e FRANCESCO LO PRESTI-SEMINERIO. *Manuale di Puericultura e Igiene Infantile per le scuole medie femminili* (Parma, Tip. riunite Donati — Ven. Ital. libell. 8,50).

In Italicis puellarum scholis ordinis secundi haud immerito domesticae oeconomiae institutioni recens additae regulae sunt de infantium cultura, quae, superstitiones commentaque, radicibus vulgo praesertim infixis, tollentes, solida fundamenta ponant ad rectum infantis corporis incrementum adiuvandum et optime perficiendum. Qui ideo huiusmodi operi sive voce sive scriptis intendit, necesse est non modo pediatriam disciplinam apprime calleat, verum etiam, praesertim apud puellas de quibusdam argumentis pertractans, vetus illud monitum prae oculis semper habeat, maximam deberi pueru reverentiam. Utrumque autem huius libri auctores feliciter attigisse nobis videntur, quibus ideo congruentes laudes tribuimus.

f.

FABULAE

VITAE MAGISTER

Exemplo disces quanti sit pecunia,
Parcus qui fias sobriusque commode.
Vitricus quidam, vel Priamo prolis ditor,
Alioqui expes squalore ut Irum vinceret,
Macram ut doceret prolem parsimoniam,
Nimirum et nummos cogeret quam plurimos,
Ubi adventabat prandii hora, liberum
Haec blande verba iam inserebat auribus:

« Esca abstinentem quinquagessi munero ».
Olera illi, amurcam cum viderent putida
Nummos malebant. Cenatum redeuntium
Haec dire verba tum inserebat auribus:
« Venit nunc cena a singulo centussibus ».
Fame mulcati malebant cenam illico
Cuncti, osque expletos rugabant marsupium.

VULPES SENEX

Vulpes, senectae annis confecta debilis,
Ricinorum quod e collo pestem evellere
Foedam nequiret mordicus et pedum ictibus,
Foeni glomus summis contexit dentibus,
Et altas nacta frigidis undas fluminis,
Caudae demisit, ultimos patulae pilos.
Paulatim artus, dein totum corpus mergitur,
Et sanguibulum pernix cogitur pecus,
Crescente lympha, in foeni summa gramina.
Luis mox vulpes nidum vafre luridae
Amni credit: tum munda in sicca prosilit.
Ubi desint vires, quaerenda insidiis salus.

LEO MORIENS ET LEO NASCENS

Vanae argumenta vitae addis si reproba
Inglorium acri risu nomen obruis.
Salaco quidam quod sanguine esset nobili
Pluris se habebat ceteris mortalibus:
« Avi contra hostes victores pugnaverant,
Amplissimi rem publicam mox rexerant,
Belli domique clari et tandem flosculum
Extremum stirpis, gloriae compendium,
Caeli donum, Romaeque spem et solacium
Talem Imperi liquerunt magni praesidem ».
At unus: « Heus! superbis qui alienis bonis,
Hereditate veniunt nummi haud gloria:
Homines cur spenis luculenter qui inchoant,
Quae ineptus prave degener iam desinat?
Nescisne quemque esse artificem sortis sua?
Orientem plures solem quam occiduum colunt
Alii et quod lives illum victorem asseris ».

M. GINOTTA.

IMPRIMATUR:

† Fr. ALPHONSUS C. DE ROMANIS, Ep. Porphyreonen.
Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

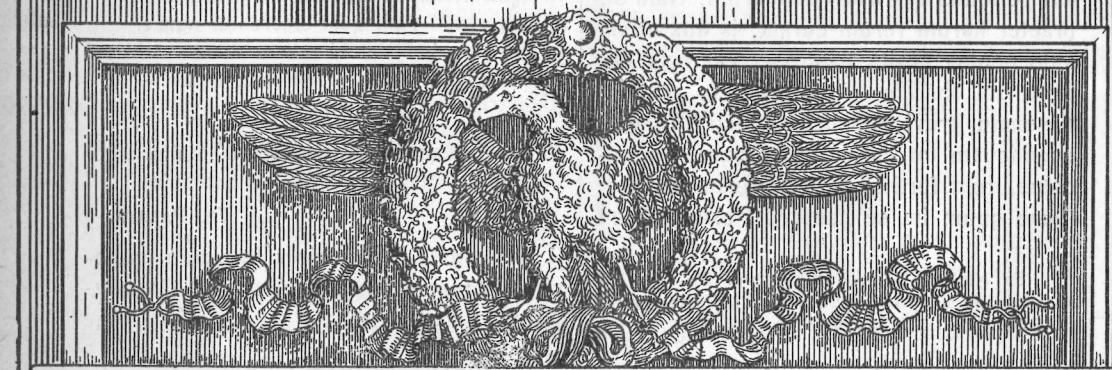
ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE

TENET

Per.
Lat
011

C. DEL VECCHIO.

VARIA

Romanorum exercituum duces non vehementer puniri solitos, quamvis aliquando in rebus agendis capiendisque consiliis errarint.¹

Romani non modo minus quam ceterae civitates erga suos cives ingrati fuerunt, sed in puniendis etiam ducum erroribus magis clementes et considerati, quam ulla aliae res publicae. Nam si qui malitia sua quippiam delinquissent, eos puniebant, non tamen crudeliter; si error ex ignorantia natus esset, non modo non puniebant, sed praemiis potius, perinde ac si rem bene gessissent, affiebant. Idque non sine gravi consilio faciebant; nam permultum interesse putabant, ut qui exercitui praeficerentur, ab omni metu liberi essent, et rerum agendarum consilia ex ipsis occasiobus arriperent, nec haberent quod formidarent. Rei enim, quae per se ardua atque difficilis est, aliae difficultates atque pericula adiungenda non sunt, ne virtuti impedimenta obiciantur. Nam si quem, exempli gratia, aut in Graeciam adversus Philippum Macedonem, aut adversus Annibalem in Italiam, aut adversus aliquos populos, quos vicere iam olim, cum exercitu miserunt, ei cura iam incumbebat eorum omnium, quae ad rem bene gerendam requiruntur; quae quum sint per se graves atque difficiles, nequaquam aliis curis aut periculis aggravari debuerunt. Nam si, praeter harum rerum curam, is dux etiam ante oculos posita habuisse exempla eorum, qui ob rem minus prospere gestam, a senatu gravi supplicio affecti fuissent, nequaquam tot curis periculisque circumdatus, rem fortiter aggredi ausus fuisse.

Quae quum ita se haberent, existimarent

eos qui fortunae adversitate rem minus feliciter gessissent, ipsius rei dedecore atque pudore iam satis punitos, neque aliis poenis esse deterrendos.

Pro iudicibus mensarum elegantibus

ESCARUM ORDO:

Ius Papiense.

Artocreas ex furfuricula.

Pisa, perna condita.

Vitulina caro in botellum redacta, solanulus tuberosis adustis saepta.

Fruga mulso confecta.

Locosa

TUCCIUS in schola. Interrogat Magister:

— Quis fuit Francisci V pater?

TUCCIUS: — Franciscus IV.

— Et Francisci I?

— Nullus, hercle!

In via:

TUCCIO obviam fit condiscipulus:

— Quo vadis, Tucci?

— Ad nundinas.

— Ecce?

— Ut corvum emam: dixit enim magister corvos trecentos annos vivere; experiri volo utrum hoc verum sit.

Aenigmata

I

Nomen idem teneo; vario sed munere fungor.

Nam mox me pueros erudiisse decet; mox navis iubeor moderari per mare clavum; gregis in pratis credita cura mihi est.

In cenis Romanorum statuisse solebam quot cyathi vini, quot biberentur aquae. In gravibus bellis mihi rerum summa dabatur, aut equitum turbis praeficiebar eques.

II

Progenies flammæ lacrimas dare lumina cogo. Consona mutatur? Conspicis exsequias.

FR. PALATA.

Aenigmata in superiore fasciculo propo- sita his respondent: 1) *Actor*; 2) *Costum- Costa*.

¹ Ex NICOLAI MACHIAVELLI opere: *De republica disputationes ex prima decade T. Livii latine vertit H. BINDI.*

Ann. XXVII

Romae, mense Junio MCMXL

Fasc. VI

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium subnotationis an. MCMXL est pro Italia libell. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; ante solvendum rectoque tramite mittendum sive ad JOSEPHUM FORNARI doctorem Romam, Via del Governo Vecchio, 96 sive ad Typographiam Polyglottam Vaticanam, Città del Vaticano

VINCENTIUS TAROZZI

latinarum litterarum ac pietatis cultor eximius

Mihi vitam et studia viri a Secretis epistolarum latinarum Summi Pontificis Leonis XIII, diligenter elaboranti, sentio quam meis impar viribus sit, a vitae ratione, et studiorum natura laudatio piissimi Sacerdotis Vincentii Tarozzi universae litteraturae apprime periti, latinae linguae incredibili prope dixerim possessione praestantis, et omni philosophiae genere instructi.

Nam et doctrina vir tanta fuit, ut litterarum latinarum princeps habitus sit; sanctitate vero adeo insigni, ut Ecclesiasticis praesertim tamquam perfectum virtutum omnium exemplar proponi ad imitandum possit.

Vincentius Tarozzi natus est Castrofranci in Aemilia XVI Kalendas Iunias anno ab ortu Christi MDCCXLIX.

Parentes habuit moribus et virtutibus praestantes, Paulum Tarozzi ludi-magistrum et Marcellam Zoccoli, quae viro suo duodecim liberos peperit; quibus id maxima curae fuit, ut filios ad christianam virtutem effingerent; exemplo ac sermone instituerent.

Eluxit statim in puero Vincentio eximia indoles atque ad pietatem proclivis;

egregiae indoli singulare adiunctum ingenium effecit ut sanctum et doctum evasurum omnes coniectarent. Nec vero conjectaram fefellit eventus; utraque enim laude praestitit.

Quo factum est, ut flagrans religionis studium adeo in eo exarserit, ut tota deinceps vita nihil is tam vellet, quam augeri quotidie magis suam in omni officio pietatis vigilantiam; seque non assuetum fallacie, non infuscatum malevolentia, non factu elatum; sed ita integrum, docilem, compositum, ut omnium non solum erga se amorem, verum etiam admirationem excitaret. Qum igitur iam esset aetate qua aliquod emolummentum posset mentis cultura et virium labore percipere, missus est Bononiæ XVI Kal. Novembris anno MDCCCLXI, ubi in sacro Seminario eius industria proprius cerneretur.

Ibi studio et disciplinae continenter vacans statim laudabiliter prima litterarum fundamenta arripuit, et animum alacrius adiecit ad studia pulcherrimæ humanitatis et rhetorices in quibus uberrimum cepit fructum suaे dexteritatis et ingenii.

Itaque moderatoribus et magistris spem fecit, se et christiana sapientiae decus et Ecclesiae Catholicae fore praesidium.

Hoc sacro ephebeo ita usus est, ut omnibus propter suavissimos mores carus esset: omnibus in iis, quae ad pietatem

pertinerent, praeiret exemplo ac brevi condiscipulos suos ingenio ac doctrina superaret. Sacris deinde litteris doctrinisque eruditus, anno MDCCCLXXVI apud studiorum Universitatem Patavinam bonis litteris tradendis idoneus factus est, eique concessum est ius docendi in scholis ordinis secundi.

Electus Seminarii Bononiensis Professor et idoneum tempus ratus in id mentem omnem adhibuit suam ut ingenii aciem acueret, intelligendi potentiam consolidaret, seque praestantem immortalis domicilii praceptorum ostenderet, qui alumnus evaserat praestantissimus.

Per septem annos, id est ab anno MDCCCLXXXVI usque ad an. MDCCCLXXXII, non solum humaniores litteras docuit, sed Rectori adiutor datus regendis adolescentibus in sortem Domini vocatis, eos non litteris magis quam pietate informandos curavit.

Anno MDCCCLXXXV Romam vocatus a Summo Pontifice Leone PP. XIII, qui germanae latinitatis princeps fuit, munus docendi obtinuit ad «Sanctum Apollinarem», ubi praefatus Pontifex tunc instituerat Scholam seu potius Academiam litterarum. Hic Tarozzius in eo omnem curam posuit suam, ut graecos et praecipue latinos scriptores diu noctuque versaret, et discipulos ad eorumdem imitationem libero animo hortaretur.

Iussus enim adolescentes ad eloquiam et epigraphiam comparare, bene sentiebat praceptoris gloriam, eam esse discipulorum.

Quapropter quantum alii vitae commodis, deliciisque concedunt, tantum ipse aureis Caesareae aetatis magistris, Tullio praecipue, tantum Apollinaris Seminarii honori, tantum discipulorum utilitati concessit.

Detinebat iuvenes interpretatione magis, et, ut aiunt, analysi orationum, quam longiori praceptorum doctrina. Evolvebat

quo fine dicta fuerit oratio, quibus oratoriis adiumentis soleris orator uti prope sciverit ad victoriam consequendam; qua ante incipiat, progrediatur, ad exitum feliciter perveniat. Nihil mirum hinc, si post diuturnam exercitationem, studium ingens, productas vigilias, tanta latinae linguae possessione et tanta celeritate scribendi usus fuerit, quanta deinde lima sua scripta multos in annos premebat ut eadem ad Horatii sententiam affabre perpoliret.

Tandem anno MDCCXCII a Leone Papa XIII ab Epistolis Latinis eiusdem Summi Pontificis a Secretis auspiciatus est. Suscepsum munus per septem annos admirabilis prudentia gessit; ea tamen modestia animi et morum suavitate usus est, ut probatissimus omnibus acceptissimusque evaserit.

Super reliquias pulcherrimae sunt nonnullae litterae Encycliae Summi Pontificis Leonis XIII praedicti, quibus Tarozzius fidelem operam praestitit. Eae sunt:

I. *Providentissimus Deus*, xv Kal. Ian. MDCCXCIII.

II. *Amantissimae voluntatis*, xviii Kal. Mai. MDCCXCV.

III. *Apostolicae curae*, iii Idus Aprilis MDCCXCVI.

IV. *Christi Domini*, vi Kal. Decembris MDCCXCV.

V. *Divinum illud munus*, vii Id. Mai. MDCCXCVII.

VI. *Magnae Dei Matris*, vi Id. Sept. MDCCXCII.

VII. *Laetitiae Sanctae*, vi Id. Sept. MDCCXCIII.

VIII. *Iucunda semper*, vi Id. Sept. MDCCXCIV.

IX. *Adiutricem populi Christiani*, vi Id. Sept. MDCCXCV.

X. *Fidentem piumque animum*, xii Kal. Oct. MDCCXCVI.

XI. *Augustissimae Virginis Mariae*, Prid. Id. Sept. MDCCXCVII.

XII. *Diurni temporis*, Nonis Sept. MDCCXCIII.

XIII. *Mirae caritatis*, v Kal. Iunias MDCCCCII.

Ipse Summus Pontifex Leo XIII, iudicio praeditus acerrimo in aestimandis hominum ingenii et virtutibus, his latinis distichis honestavit Tarozzium ineunte anno MDCCCCIII.

*Sic tibi sit felix, oriens, sit candidus annus
Splendeat et nostris laetior auspiciis.*

Mens sana (heu! nimio dudum defessa labore)

Corpo sit sano, vividiorque tibi

*Altaque suspiciens, terrae licet incola, castis
Laetetur Superum vivere deliciis;*

Ampla hinc virtutum decorat te copia, et ardens

Hinc tua divinus pectore adurat amor.

Atqui olim in caelo festum paeana canentem

Te Deus ipse choris inserat angelicis.

Hactenus de Vincentio Tarozzi, Epistoliarum Latinarum scriptore apud Summum Pontificem Leonem XIII; nunc de Tarozzio Praeceptore primum ad S. Apollinarem, ut amplius supra diximus, postea ad Leonianum et ad parvum Seminarium Vaticanum. Fuit in istis tribus collegiis, prout praesidum ratio ac divinae gloriae res postulabat, et ubique muneri suo nunquam defecit. Quarum laudum, quae iure debentur Vincentio Tarozzio, tot praecones sunt, quot eius scholae interesse potuerunt, quorum multi litterarum cultura, scientiarum opibus, atque dignitate insignes, quoties de eo meminerint, toties perhonorifice praedicarunt.

Quoniam vero multa sunt quae de eo praedicari possunt, mihi quidem in animo est etiam de eius gloria, quam in poësi assecutus est commemorare.

Haec eius industria elucet, sive divinam corporis fabricam inspiciendam obiciat, sive animi facultates describat, et in primis phantasiam sublimium et caelestium imaginum artificem, sive diversa humanae vitae genera persequatur: Summorum

Pontificum, Episcoporum, Sacerdotum Clericorumque officia, mores ac studia adolescentium, cetera denique prope innumerabilia, quibus totius naturae ratio, species habitusque continetur.

Ceterum excellenti fuit ingenio et eximia eruditione, ut praecolla eius opera edita et inedita declarant.

Multa scripsit Ascetica,¹ Moralia, Documenta vitae spiritualis et Carmina, quae et summo in pretio habentur propter insignem doctrinam, quae ex rebus quae tractant elucet, et propter eximium quemdam stili nitorem, quo usus est.

Plures Inscriptiones concinnavit cum sapore antiquitatis: eae cum plausu Summorum Pontificum Leonis XIII, Pii X et Benedicti XV, doctorumque assensu exceptae fuerunt. Sed plenius historici partes egit in Vitis Archiepiscoporum Bononiensium ab anno ortus Christi MDLXXXII usque ad annum MDCCCLXX.²

His quas descripsimus virtutibus studium precum adiunxit. Quidquid otii in tantis occupationibus nanciscebatur totum preicationi dabat. Erga Sacrosanctam Christi humanitatem eiusque dolores ac cruciatus mirum in modum afficiebatur. Parerat religionis sensus in Divinum Eucharistiae Sacramentum.

Singulari pietate complexus est Sanctissimam Dei Parentem; illam non alio nisi Matris vocabulo appellavit.

Secundum hos, ceteros sanctos enixe coluit, praesertim Franciscum Assisiatem, cuius Tertio Ordini iam adscriptus fuerat.

Haec fuit vita, haec studiorum ratio Vincentii Tarozzii: pauca nunc de ipsius indole ac dotibus. Prima inter reliquias fulget modestia illa, quae est ceterarum virtutum gratiosa comes et regina. Mode-

¹ Vide sis: *Scritti Ascetici di Mons. Vincenzo Tarozzi, Segretario per le lettere latine di Leone XIII, raccolti e pubblicati a cura di Mons. ERNESTO RUFINI*. — Tip. Pol. Vaticana 1939.

² Vide sis: *Commentarii*, ut supra. — Bononiae, Ex Maregianio Officinatore Pont. MDCCCLXXXIV.

stiae adiecit animi moderationem. De se admodum demisse sentiebat: non modo honorem, sed honoris umbram omnem ac speciem aversabatur.

Nihil malebat quam *nesciri ac pro nihilo reputari*. Innocentia eius talis fuit qualem luculentissima gravissimorum virorum, qui eum intime norunt, testimonia confirmant. Ceterum, ut inquit Divus Ambrosius, *imago quaedam animi loquitur in vultu*; ex ore Vincentii Tarozzii se se eius prodibat innocentia.

Succedit caritas, quae princeps virtutum est et in qua maxime excelluit.

De caritate erga proximum dicam, quae ex eodem fonte profluxerit. Liberalitas erga pauperes pro facultatibus modo exigua plane fuit ac singularis. Generatim affirmari potest, nullum ab ipso a se inanem demissum fuisse inopem, omnes aliqua stipe recreatos. Omnibus omnia denique factus, nemini re, consilio et quamcumque potuit ope, defuit. Atque ut alia de paupertate dicamus, nudus nudum Iesum sequutus, nemo illo fuit egentior ac rebus omnibus magis spoliatus.

Eminuit ingenio acri prorsus et philosophico; in vario vitae genere semper idem.

Alumnus Seminarii Bononiensis, eiusdem Praeceptor et Vice-Rector, Seminariorum Romanorum Professor, ab Epistolis Latinis Summi Pontificis a Secretis, Urbanus Antistes, Sacerdos, in cunctis vitae officiis semper aequalis.

His aliisque virtutibus egregie ornatus quum esset, et tot tantisque quot demonstravimus pro Ecclesia et salute animarum defunctus laboribus, tandem ad vitae suaexitum perductus est.

Et sane dies xvi Kalendas Ianuarias fuit ultima dies huius sancti viri.

Prius labore quam aetate confectus vir religiosissimus ad beatitudinis portum quem unice concupierat, exitu placidissimo migravit e vita in Seminario Vaticano, annos natus novem et sexaginta.

Fuit mediocri corporis modo, fronte ingenua explicata, vultu sereno, ore suavissimo, supercilio eminenti, acutisque oculis, quae morum humanitatem et mentis animique candorem praeferebant, deambulatione lenta, capite inclinato, praesertim extremo vitae tempore.

Nos tempus certe deficeret si vellemus singula praeclera facta enumerare, sed alias, oblata occasione, eadem nos diligentissime referemus, neque deerit qui tanti viri memoriam copiosa narratione illustratam posteritati commendabit, satis nunc laeti nos, si specimen hoc in medium protulimus.³

I. DE C.

DE LATINI SERMONIS NOTIS SINGULARIBUS¹

De tempore verbi propositionis consecutivae.

Propositiones consecutivae verbum suum eo tempore habent quo haberent si non essent subiectae.

EXEMPLA: Tot nos praeceptoribus, tot exemplis instruxit antiquitas, *ut possit* videri nulla sorte nascendi aetas felicior quam nostra, cui docendae priores elaboraverunt (QUINT., XII, 11) — Rex tantum auctoritate Cononis motus est, *ut* et Tissaphernem hostem *iudicaverit* et Lacedaemonios bello persecui *iusserset* (CORN. NEP., *Con.*, 4) — Adeone erat stultus Cluentius, *ut* illam quam tum ille vivebat vitam esse *arbitraretur* damnati, exulis, deserti ab omnibus? (CIC., *Clu.*, 61) — Nec ita claudenda est res familiaris, *ut* eam benignitas aperi non possit, nec ita reseranda *ut pateat* omnibus (CIC., *Off.*,

³ Habui in manibus, sero tamen: «*Un Segretario di Papa Leone XIII (Mons. Vincenzo Tarozzi)*»: scrisse vir clarissimus Sacerdos Iulius Belvederi. — Bologna, Libreria Editrice Via Altabella (Palazzo Arcivescovile), 1919.

¹ Cfr. fasc. sup.

II, 15) — Multa saecula sic viguit Pythagoreorum nomen, *ut nulli alii docti viderentur* (CIC.) — Quis contra studia naturae tam vehementer obduruit, *ut a rebus cognitione dignis abhorreat?* (CIC.) — Tantum cepi doloris, *ut consolatione ipse egerem* (CIC.) — Etrusci praelium ineunt adeo raptim, *ut*, abiectis missilibus, *stringerent* gladios (TIT. LIV.) — Nobilibus athletis, qui vicissent, Graecorum maiores ita magnos constituerunt honores, *ut*, quum revertantur in civitates suas cum victoria, triumphantes quadrigis *invehantur* (VIT.) — Apud omnes Graecos hic mos est, *ut* honorem hominibus habitum in monumentis eius modi non nulla religione deorum consecrari arbitrentur (CIC.) — Eques Romanus Macedonem tam graviter percussit, *ut* poene concideret (PI.).

De propositionibus superadditis

Certae propositiones adduntur, quibus magis eluceant aut pressius definitur quedam vocabula.

EXEMPLA: Levis est animi iustum gloriam, *qui est* fructus verae virtutis honestissimus, repudiare (CIC., *Pis.*, XXIV, 57) — Caesar, consecutus cohortes, ad Rubiconem flumen, *qui* provinciae eius finis erat, *paulum constitit* (SUET.) — In astrolologia C. Sulpicius operam posuit, in geometria S. Pompeius, multi in dialecticis, plures in iure civili, *quae* omnes artes in veri investigatione *versantur* (CIC.) — Quamvis rerum ignorem primordia *quae sint*, hoc tamen ex ipsi caeli rationibus ausim confirmare (LUCR.) — Sequani tristes, capite demisso, terram intuebantur. Eius rei *quae causa esset* (=causam), miratus Caesar ex ipsis quaequivit (CAES.) — Pompeius, *quod* imperii romani lumen *fuit*, extinctus est (CIC.) — Ex omnibus Britannis longe sunt humanissimi qui Cantium incolunt, *quae regio est* maritima omnis (CAES.) — Alesiam, *quod est* oppidum Mandubiorum, iter facere coepit

(CAES.) — Audistis *quae* solitudo in agris esset, *quae* vastitas (CIC.).

De adverbio superaddito

Adverbia quaedam, verbo praecipuo propositionem, *quae* ab hoc verbo pendet praenuntiant.

EXEMPLA: Summa *illuc* pertinet, *ut* scitis, quoniam plura genera sunt imperatorum, ex quo genere iste sit (CIC., *Suppl.*, X, 25) — *Sic* perspicio, rempublicam funditus interituram fuisse (CIC.) — *Ita* compositus instructusque, tanquam idem, quod ad ceteras urbes fuerat, certaminis foret (TIT. LIV.) — *Sic* existimo, *sic* mihi persuadeo, me tibi contra honorem L. Murenae, quantum tu a me postulare ausus sit, tantum debuisse; contra salutem, nihil debere (CIC., *Mur.*, III, 7). — Quidam Deum *idcirco* esse non putant, quia non appareat, proinde quasi nostram ipsam mentem videre possimus (CIC., *Mil.*, 31) — Legum *idcirco* omnes servi sumus, ut liberi esse possimus (CIC., *Client.*, 53) — Quia natura mutari non potest, *idcirco* verae amicitiae sempiternae sunt (CIC., *Am.*, 9) — *Sic* tibi persuade me nihil curare nisi ut mei cives salvi liberique sint (CIC.) — *Sic* mihi peruersi, *sic* sentio: animum nostrum non posse esse mortalem (CIC.) — Scio plerosque *ita* scripsisse, Themistoclem, Xerse regnante, in Asiam transiisse (CORN. NEP.) — *Tantum* poenarum diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documenta essemus (TIT. LIV., V, 51, 52) — *Ita* ad hoc aetatis a pueritia fui, uti omnes labores et pericula consueta habeam (SALL.) — Quotidie *sic* coena Ci moni coquebatur, ut, quos invocatos vi disset in foro, omnes devocaret (CORN. NEP.).

De singulare pro plurali

Singularis numerus non raro multitudinem designat.

EXEMPLA: Omnes Thessaliae civitates

interfectum Pelopidam coronis aureis et statuis aeneis liberosque eius *multo agro* (= multis agris) donarunt (CORN. NEP.)

— *Avidum* invadendi deserta moenia *mittem* detinet, ne quam occultam in fraudem incautus rueret (TIT. LIV.) — Stultissimum est in luctu *capillum* sibi evelgere, quasi calvitio moeror levetur (CIC., Tusc., III, 26) — Si natura negat, facit indignatio versum (IUV., I, 79) — Mortemque timens, cupidusque mori, *glande* famem pellebam (Ov., Met., XIV, 215) — *Vestis* frigoris depellendi causa reperta primo est (Cic.) — Ventri *lactuca* movendo utilis est (M.) — Non *far* et *sitiginem* solam, sed *hordeum*, *fabam*, ceteraque legumina sero (PI., I, 20) — Pythagoricis interdictum putatur, ne *faba* vescerentur (Cic.) — Nec minus inhumana pars viae quam Cremonenses *lauru rosaque* constraverant, exstructis altaribus caesisque victimis regium in morem (TAC., Histor., II, 70) — *Plurimus* hic *aeger* moritur vigilando (IUV., Sat., III, 232) — Quamvis *multa* meis exiret *victima* saeptis (VERG., Eclog., I, 33) — Volo hoc oratori contingat, ut, quum auditum sit eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribae sint in dando et cedendo loco, corona multiplex, *iudex* erectus (CIC., Brut., 84) — Consulo te qui *philosophum* audis (Cic., Fam., IX, 26) — Thales *oleam* omnem in agro Milesio aliquando coemisse dicitur (Cic.) — *Fabam*, *lentem*, *rapum* serere — Pensilis *uva* secundas et *nux* ornabat mensas (HOR.) — Quod inter nos sit: ego illas platanos posueram, ego illarum *primum* videram folium (SEN., Ep. ad Lucil., XII) — Galli, in Capitolium evadentes, ne canes quidem, *sollicitum animal* ad nocturnos strepitus, excitaverunt (TIT. LIV., V, 47).

S. Leonardi in Helvetia.

I. JSS.

ARCHAEOLOGICA

Aqua, quam Romae bibimus, « ex Consule "Marcia" » an potius: « ex Quaestore "Marcia" » dicenda est?

Incipiente vere, deambulatio matutina inter amoena Urbanae Villae Humberti viridaria, grata exstare omnibus potest; quum vero ad plateam illam perventum fuerit, quae pilae ludentibus opportune amplum offert spatium, oculi nostri admirari possunt recentem molitionem, armónica cum septingentesimae villae dignitate exstructam, ad usum aquarum colligendarum earumque per Urbem distributionem destinatam.

Lapis qui circum circa inscriptus fuit, ita refert: *Ex Consule Marcia — Ex Pontifice Pia*. Recte ex Pontifice, nam Pius IX magnis expensis flumen fatiscens instauravit et auxit.

Sed non recte *Ex Consule Marcia*; nam Consul quidam Marcius Quintus Rex nunquam exstitit, sed tantum *Quaestor*, qui anno 144 a. Chr. ut Plinius refert (XXXVI, 15, 24) et, cum eodem, Strabo (XI, 515) aquarum ductum struxit, qui ab eo nomen derivavit. Cuius vi gratia, inscriptio corrigenda, et loco: *Ex Consule*, rectius: *Ex Quaestore*, scribendum erit.

Non omnes euidem de his archeologis rebus quaestionem faciunt, sed in hanc nostram Urbem ex toto Orbe doctissimi viri convenienti qui talem errorem notant, nec multis cum laudibus ad suos reversi profecto elucidant.

ALEXANDER AURELI.

Plus pulsator plerumque invenit quod temerarius scrutator invenire non potest.

S. BERNARDUS.

Audire volentis est; sustinere, nolentis.

S. GREGORIUS.

DE HUMANA VITAE LONGINQUITATE

Insunt nascentibus semina mortis; quotquot enim de mortuis vescimur, totidem ciborum induimus naturam. Inde illud Senecae: « Innumerabiles esse morbos miliaris? coquos enumera » et

*Debemur morti nos, nostraque;
Pallida mors aequo pulsat pede
Pauperum tabernas, regumque turres.*

Non igitur de sempiterno vitae cursu; sed agitur de longaevitate tantummodo provectiore; non ultra.

Hi diuturnius antea homines vixisse asserunt; illi nunc minime diuturnius homines vivere contendunt. Praeferam sententiam, cui nemo inficiabitur. « Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni; si autem in potentatibus — (fortioribus scilicet, Hebraea phras; nostra vero, in robustioribus) — octoginta; et amplius eorum labor et dolor ».¹

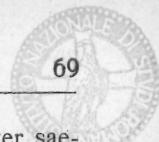
Compertum itaque est, senectutem validam obiter ad septuagesimum vitae annum olim productam; in robustis vero et fortibus ad octogesimum annum; post hosce senium, quotidiani dolores, quotidiani morbi, quotidiana pars mortis. Haec Davidico tempore, sed iam aliquot ante saecula Moyses gementis verba Iob referbat: « Breves dies hominis sunt; numerus mensium eius apud te, (Deus), est; constitisti terminos eius, qui preteriri non poterunt ». Senium, de quo David ait, apud Romanos quodammodo constituitur in lege, qua « depontani » vocabantur sexagenarii senes, quia suffragio, quod de ponte ferri solebat, privabantur. Auctore Festo utor. Haec autem senectus a senario illo numero nuncupata fertur; quae et apud Terentium in *Phormione* dicitur « senectus ipsa morbus » et a Cicerone in *Topic.*: « Senectus est occasus vitae ». Sed fuere apud vete-

res mirae senectutis exempla feliciter saeculum praetereuntes. Nos autem hic non singularia quaerimus, sed quae sint omnibus ferme communia.

At in his perscrutandis plura sunt habenda pree oculis. Et pree ceteris regio; vita humana enim brevior in regionibus, quae sunt tepidiore sub caelo, tropicalibus ardoribus solis obnoxiae; diuturnior in iis quae magis frigori patent, non acutissimo tamen. Omnia autem, quae germinantis vitae conditionem afficiunt in homine, aestuanti oboediunt aëri; atque ita in calidis locis maturior pubertas, maturior senectus, et maturior mors, si cum paribus, quot ad Boream sunt, comparentur. Altera quoque maioris vel minoris longaevitatis causa in cultu, in cibis, in labribus, in sollicitudinibus, in aerumnis reponenda est. Hac de causa qui se Monachismo addixerunt olim secessusque incoluerunt, ab omni consuetudine humanae societatis remoti, pastores qui nihil cum civilibus motibus, nihil civilibus cum partibus habuere commune, semper diutissime vixerunt, quinimo et vivunt; magna enim vitae lima ac tinea sollicitudo, moestitia, tristitia est. Cultus ipse vestium et ornamenta nonnulla praeferunt angustiora, quae stomacho, quae pectori, quae visceribus obsunt, quae cerebro odoribus, cuti cerussis ac stibi nocent.

Quot vero incommoda, tot morborum causae, tot gressus in mortem. Ebrietas autem, unguenta beneficarum plantarum condita, admixta liquoribus, liquamina, quibus cibi inficiuntur ut palatum irritent, et gulam, pro fame, provocent, ventrem onerent, habenda sunt quasi totidem vitae falces; « plures enim occidit gula quam gladius ». Ecquid autem dicemus vel de cibo semper eodem, quo viscera ad certos disponuntur morbos ante diem, vel de vino medicato, compositoque chemice, ut aiunt, non uvarum filio, sed pharmacopolae?... Quid de pane, cui frumentum pars est, non

¹ Psalm. David. LXXXIX.

integrum? Quid de piscibus benefica aqua infectis ut a venditore serventur? Quid de ipso vino ab uvis expresso cuprio et sulphure respersis, unde ventriculo tormina, vesciae, phlogosis, sexcentaque mala? Quibus omnibus cumulatis, superaddite herbarum morbos, qui perniciem perferant necesse est. Praeterea maciem in pueris, in adolescentulis ex vitio sanguinis, et ea quae a dissoluta vita pariuntur...

Igitur haec mihi aperta et verax et omni penitus libera praeiudicio videtur esse sententia, prouti subiicere iudico. Perspectis undique subsidiis, quibus et medica et chirurgica disciplina morbis medetur quamplurimis, vita singulorum producitur ultra hos morbos, victisque his revirescit; sed ipsa, ut ait Ennius, « vita vitalis », vis naturae in vita, vis sanguinis « in quo est anima hominis », debilior est, atque hinc in dies languidior, corpora ipsa breviora priscis, ossa exiguiora ossibus proavorum, ac de nostra aetate saepe illud reddit, quod Maro praeviderat :

Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulchris.

Cor nostrum, cuius motu vita cietur, aut saltem ostenditur atque perdurat, sexcentis aetate nostra patet malis, sexcentis turbatur incommodis, sexcentis efficitur detrimentis, quae antea non fuisse videntur. Propterea patet quod dum plures hodie convalescant a morbis, quibus antea mori necesse erat, vitae summa singulis brevior est, quia corpus languidius, minoresque sunt et exiguiores in sanguine vires. Itaque vitae exterminium nunc inter sexagesimum et septuagesimum annum, quod olim inter septuagesimum et octogesimum erat. Senes nunc inter hos decem annos, quasi « rari nantes in gurgite vasto » versantur. Vix in millibus reperies nonagenarium; saecularem vero... Rara avis huiusmodi in integra civitate vix reperitur; in quem si mors incurrit, publicis diariis annuntiatur.

At numquid, o lector, de diurniore vita nos desperabimus? Res in manibus praeципue nostris est; et integrum dat Clemensis criptogramma senis, qui nomen suum acrostichi obvolutum voluit suo sepulchro sic insculptum :

Tres I improbavi: Insidias, impietatem, in- [iuriam.

Tribus P processi: Parce, pudice, pie.

Tribus D deditus: Deo, domui, domino.

Tres P pavi: Parentes, prolem, proximos.

Tres E effugi: Ebrios, epulones, effrenos.

Tribus N nocui: Nemini, nusquam, nun- [quam.

Tres A audivi: Amicos, accolas, adhortato- [res.

Sic saeculum senior sanus superavi.

Celatum cognomen conditi cognosce.

H. P.

CERTAMINA POËTICA

Certamen Ruspantinum

Studium Urbis novum certamen poëticum latinum ex legato Ruspantinio pridie kal. superioris mens. Maii indixit, legibus quae sequuntur :

I. Qui in certamen descendere cupit, is ante diem trigesimam primam mens. Octobris MCMXL (*terminum peremptorium*) unicum carmen non minus quinquaginta versibus constans ac dactylographice exscriptum, suo sumptu mittat ad Praesidem disciplinae litterarum et philosophiae in « Romana Studiorum Universitate » cum nota: « Praemium Ruspantinum ». Carmen quodvis singulari nota distinguatur, iterata super involucro, sigillo munito, in quo nomen et domicilium auctoris signata fuerint.

II. Collegium trium virorum, a supra dicta disciplina delectum, involucra aperiet notae carminis victoris respondentia carminumque post illud quae meliora iudicata fuerint; ita auctorum nomina cognoscen-

tur. Praemium unicum et individuum erit iudicioque Collegii, licet numero plurium emissio, nulla dabitur provocatio.

III. In certamen tum Itali cives tum exterarum gentium, dummodo ne ex Iudaico genere orti, descendere poterunt.

IV. Collegium singula carmina, apte missa, in examen revocabit; definit quae ob seram exhibitionem aut vitium aliud excludi debeat, per comparationem iudicabit, meliora proponet, optimoque praemium assignabit, si praemio dignum reputaverit.

V. Praemium italicarum libellarum 3250 victori a Studio Urbis solvetur.

VI. Collegium operis sui rationem reddet, quae publici iuris fiet.

ANNALES

Europaeum discrimen

Ferrivia ab Oslo urbe ad Trondhjem a Germanis in Norvegia occupata, gestum illic proelium insectatio fit exercituum sociorum, ita ut supremus Norvegarum copiarum dux pro regionibus Loeren et Ramsdat ad ditionem cogatur. Germani ultra procedunt, Namson et Grong urbes in ditionem suam redigunt, inferiusque facilem rationem habent Norvegorum longe inferioribus agminibus pugnantium: lucta circum Narvik varia fortuna unice definitur.

Interim, die xi mens. Maii, Berolino denuntiant Germanico exercitui commissum esse ut tutelam Belgicae, Bataviae et Luxemburgi medium sese gerendi sibi sumat. Luxemburgi « magna Ducissa » rem quidem deprecatur, sed ne peiora contigant, se imperio subicit et in Galliam transmigrat; Belgica ad arma cives vocat qui libertatem suam defendant; Batavia bellum Germaniae indicit, cuius copiae, Luxemburgensi regione nulla mora superata, infesta arma inferunt tum in Bata-

viam, tum in Belgicam; quae Gallorum Anglorumque subsidia invocant. Accedunt haec quidem per Belgarum fines, at priusquam in invasas regiones perveniant, hostes Leodium oppugnant. Tum autem nova gerendi belli ratio a Germanis inducit: ab aëreis enim navibus per instrumenta casum retardantia milites in terram opportunis locis deferuntur, ea occupant tormentisque bellicis secum deductis servitutem incolis iniungunt. Batavi atque Belgae omni opere obsistere conantur; frustra vero contra Germanorum agmina sine intermissione omnique armorum genere instructa affluentia. Acerima pugna iuxta Mosae fluminis omnem cursum a Sédan ad Leodium pugnatur: Rotterdam ad ditionem cogitur, Haga a Germanis invaditur, dum Regina eiusque familia in Angliam vix profugunt; Batavus denique exercitus obsistere desinit.

Discrimen hinc ad Gallos et Belgas reducitur ad impediendum ne Germani in Galliam praecipitent; in vanum vero hic etiam cadit militum virtus magna clades: corruunt Antuerpia, Namurcum, Lovanium; Bruxellae ne civium strages fiat, hosti aperiunt portas; Gallorum copiae quibus commissum fuerat sese cum Belgis coniungendi excidunt earumque dux captivus fit; in Flandria provincia Germani victores in dies procedunt, ad Britannici freti portus properant: aegre in patriam redeundi Anglorum subsidiorum parti facultas datur.

Tum, die trigesima mens. Maii, Belgorum rex ne cives, desperatis rebus, ultro trucidandos obiiciat, se in fidem atque protestatem Germanorum permittit; qui eius militumque suorum virtuti honores praedicant et reddunt.

Conventio inter Apostolicam Sedem et Lusitaniam.

At paulo maiora canamus.

Die vii mens. Maii faustis auspiciis conventio Romae paciscitur Apostolicam Se-